

Anatolij SAJGANOV, Bartosz MICKIEWICZ¹

STRUKTURA I RODZAJE WSPARCIA BUDŻETOWEGO DLA ROLNICTWA NA BIAŁORUSI

STRUCTURE AND TYPES OF BUDGET SUPPORT IN BELARUSIAN AGRICULTURE

Instytut Badań Systemowych w Kompleksie Rolno-Przemysłowym, Białoruska Akademia Nauk w Mińsku
ul. Kazinca 103, 311502 Mińsk, e-mail: agrecinst@mail.belpak.by

¹ Katedra Ekonomii Środowiska i Agrobiznesu, Zachodniopomorski Uniwersytet Technologiczny w Szczecinie
ul. Żołnierska 47, 72-210 Szczecin, e-mail: Bartosz.Mickiewicz@zut.edu.pl

Summary. The paper presents the structure and tendencies of budget support in Belarusian agriculture. There are presented basic data about level of financial support of agriculture and share of budget payments in the whole national economy. Basing on data gained from Main Statistical Bureau in Minsk the authors have shown that direct payments to one ha of arable land in Belarus has been increasing for several lat years and has reached 226 USA dollars per 1 ha. It is also worthy to notice that main support programs of rural areas development are mapped on such UE programs. Nowadays budget support for agriculture is 9% of total expenditures of national budget and is the biggest in the region (Commonwealth of Independent States – former Soviet states) and due to economic crisis and domestic problems will be probably slowly decreased in next years.

Słowa kluczowe: Białoruś, polityka rolna, programy rozwoju, rolnictwo, transfery finansowe, wsparcie budżetowe.

Key words: agriculture, agricultural policy, Belarus, budget support, development programs, financial transfer.

WSTĘP

Rolnictwo odgrywa ważną rolę w gospodarce Białorusi i co roku zwiększa swoją produktywność (Bank Światowy... 2009). Dodatkowo wnosi duży wkład w zwiększanie poziomu dochodu ludności wiejskiej, zapewnia bezpieczeństwo żywnościowe, a także przyczynia się do rozwoju obszarów wiejskich i ogólnego wzrostu ekonomicznego kraju.

Po okresie trwałego zmniejszenia wielkości produkcji brutto rolnictwa w Białorusi o 35% w pierwszych pięciu latach okresu transformacji (w latach 1990–1995) zanotowano tendencję do wzrostu produkcji rolniczej; obecnie osiągnięto stan z 1990 r. W okresie tym znacznie wzrósł eksport niektórych produktów rolnych, a zmniejszył się import. Urodzajność rolniczych kultur i ogólna wielkość produkcji rolnej znacznie wzrosła, chociaż produktywność kapitału w tym sektorze gospodarki się zmniejszyła, a efektywność pracy rosła w znacznie mniejszym stopniu niż w innych sektorach.

Troska o bezpieczeństwo żywnościowe kraju (które miało być zapewnione poprzez produkcję własną) oraz wcześniejsze doświadczenia w zakresie zwiększania wydajności na bazie systemu subwencji stanowiły podstawę państwowego wsparcia dla sektora rolnego i w dużym stopniu nadal wyznaczają aktualną politykę rolną Białorusi.

Celem artykułu jest przedstawienie struktury i tendencji wsparcia budżetowego dla rolnictwa na Białorusi w celu jego dalszego wzrostu i zrównoważonego rozwoju w kontekście zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego kraju i zwiększenia możliwości białoruskich producentów w dostarczaniu towarów przede wszystkim na rynki byłych państw Związku Radzieckiego, a także, w mniejszym stopniu, do państw Unii Europejskiej. W artykule wykorzystano badania wykonane przez autorów w ramach podpisanej umowy o współpracy pomiędzy Zachodniopomorskim Uniwersytem Technologicznym w Szczecinie a Instytutem Badań Systemowych w Kompleksie Rolno-Przemysłowym Białoruskiej Akademii Nauk w Mińsku, dane Głównego Urzędu Statystycznego Białorusi z lat 2005–2009, a także analizy programów pomocowych dla rolnictwa opracowanych w Ministerstwie Rolnictwa Republiki Białoruś oraz dane Instytutu Ekonomii Białoruskiej Akademii Nauk.

WYNIKI I DYSKUSJA

Wydatki państwa na rolnictwo realizowane są w ramach ponad 20 programów państwowych, w tym państwowego programu odrodzenia i rozwoju wsi na lata 2005–2010 (PPRW), państwowego programu rozwoju i wsparcia gospodarstw przydomowych obywateli Białorusi oraz państwowego programu rozwoju innowacyjnego Republiki Białoruś. Programem zasadniczym jest PPRW, który został opracowany, przy założeniu, że rolnictwo jest podstawową formą działalności gospodarczej ludności wiejskiej zamieszkującej 90% powierzchni Białorusi i odgrywającej kluczową rolę w zachowaniu i rozwoju białoruskich tradycji narodowych. Rolnictwo uznaje się za bazę bezpieczeństwa żywnościowego Białorusi. W związku z tym rząd Białorusi, zaniepokojony gwałtownym spadkiem produkcji rolnej obserwowanym w pierwszym okresie reform w latach dziewięćdziesiątych, uznał rozwój rolnictwa za priorytet. Biorąc pod uwagę wieloaspektowy charakter problemu, jego rozwiązanie wiąże się z potrzebą międzybranżowego i międzyresortowego współdziałania i koordynacji (Państwowy Program... 2005).

Ogólny cel PPRW polega na tym, aby „[...] stworzyć stabilną gospodarkę rolną gwarantującą bezpieczeństwo żywnościowe Białorusi oraz zapewnienie wysokiej stopy życiowej ludności wiejskiej” (s. 214). Program ten ma dwa zasadnicze cele:

- zwiększenie stopy życiowej ludności wiejskiej poprzez polepszenie jakości usług społecznych i rozwoju ekonomicznego terenów wiejskich;
- zwiększenie efektywności sektora rolno-przemysłowego, a szczególnie konkurencyjności rynkowej produktów rolnych, adekwatności poziomu produkcji do potencjału agroekologicznego, efektywności pracy pracowników przetwórstwa przemysłowego, modernizacji technicznej i rozwoju zasobów ludzkich oraz wydajności produkcji.

Cele te przesądzają o silniej motywacji do zachowania obecności państwa w sektorze rolnym. Rozdzielenie wspomnianych celów odzwierciedla próbę uwolnienia przez rząd sektora rolniczego od tradycyjnych żądań wsparcia dla infrastruktury społecznej i kulturowej w regionach wiejskich oraz przełożenia tych obowiązków na terenowe organy władzy, co pozwoliłoby sektorowi rolniczemu skupić się na kwestii podwyższenia efektywności funkcjonowania (Rozporządzenie Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Republiki Białoruś nr 03-4-8/6553 z dnia 2 lipca 2008 roku).

W 2007 roku wydatki wszystkich państwowych resortów na realizację PPRW wyniosły 7,6 tryliona rubli białoruskich (3,54 miliarda dolarów USA), z czego około 4,2 trylionu rubli białoruskich (1,96 miliardów dolarów USA) dotyczyło części „Rozwój rolnictwa”. PPRW to kompleksowy program, który obejmuje szeroki zakres celów i narzędzi. Realizacja wielu celów, wyznaczonych w kontekście „rozwoju infrastruktury społecznej” (na przykład budownictwo mieszkaniowe, rozwój systemów transportu, edukacji, opieki zdrowotnej, kultury i wypoczynku na terenach wiejskich), wpłynie na rozwój rolnictwa poprzez wyposażenie w infrastrukturę społeczną i gospodarczą (na przykład drogi, które mogą być także wykorzystane w produkcji rolniczej) i zwiększenie atrakcyjności pracy w rolnictwie, nie odnoszą się one jednak do sfery kompetencji polityki rolnej jako takiej.

Środki wymienione w dziale „Rozwój rolnictwa” mają przeważnie charakter regulacji państwowo-centralistycznych i zawierają wiele elementów odziedziczonych po systemie gospodarki planowej byłego Związku Radzieckiego. Wyznaczane są konkretne wskaźniki ilościowe wykorzystania określonych czynników, w tym użytków rolnych, do produkcji konkretnych roślin uprawnych, przewidywane są wskaźniki działalności przedsiębiorstw zajmujących się różnymi rodzajami chowu zwierząt, a także „ekonomicznie uzasadnione” wielkości produkcji zarówno rolnictwa, jak i przetwórstwa przemysłowego.

Na wsparcie dla rolnictwa przypada znaczna część ogólnych wydatków państwowych na Białorusi. W latach 2007–2009 wydatki na rolnictwo, które stanowiły 8–9% wszystkich wydatków z budżetu państwa, przekraczały wydatki na obronę narodową i bezpieczeństwo publiczne ujęte łącznie i były tylko niewiele mniejsze od wydatków na opiekę zdrowotną (tab. 1).

Tabela 1. Wielkość podstawowych wydatków budżetowych na Białorusi

Wyszczególnienie	2007 r.		2008 r.		2009 r.	
	mIn USD	%	mIn USD	%	mIn USD	%
Rolnictwo	950	8	1100	9	1400	9
Opieka zdrowotna	1000	10	1160	10	1450	9
Edukacja	1300	13	1550	13	1770	12
Obrona narodowa	250	2	330	3	400	3

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego Republiki Białoruś (2010).

Jeśli do wydatków budżetowych doda się szacowaną wielkość niedoborów budżetowych z tytułu ulg podatkowych (jeden z ważniejszych instrumentów polityki rolnej stosowanych na Białorusi), to wielkość wsparcia budżetowego dla producentów rolnych na Białorusi wzrosnie o około 26–35% (w latach 2007–2009).

Wielkość wsparcia budżetowego dla rolnictwa na Białorusi można również zmierzyć w procentach ogólnej wartości produkcji i wartości dodanej w tym sektorze. W 2007 roku ogólna wielkość państwowego wsparcia dla rolnictwa wyniosła (z uwzględnieniem ulg podatkowych) 5,4% PKB, 29% wartości produkcji globalnej rolnictwa, około 75% PKB rolnictwa oraz 462% zysku netto w rolnictwie. Nawet, jeśli wyłączy się szacunkową wartość ulg podatkowych budżetu, odpowiednie wartości pozostaną dość duże, a jednocześnie będą stabilnie wzrastały w ciągu całego okresu po przyjęciu PPRW na lata 2005–2010.

W stosunku do PKB, łącznych wydatków budżetu i ogólnej powierzchni użytków rolnych wsparcie budżetowe dla rolnictwa na Białorusi jest znacznie większe niż w wielu innych krajach świata. Wsparcie budżetowe na Białorusi pozostaje wyjątkowo duże, nawet po uwzględnieniu wkładu tego sektora do PKB, tj. po porównaniu wsparcia budżetowego z wartością dodaną rolnictwa. Na przykład stosunek wsparcia budżetowego dla rolnictwa do wartości dodanej rolnictwa na Białorusi jest dwukrotnie wyższy niż na Ukrainie oraz o 10% wyższy niż w 27 krajach UE. Udział rolnictwa w łącznych wydatkach budżetowych na Białorusi jest również znacznie wyższy niż na przykład w Niemczech (2,0%), USA (3,7%) lub Rosji (2,6% – budżet skonsolidowany). Nawet, gdy porówna się Białoruś z regionami Rosji, w których wydatki budżetowe na rolnictwo są duże, na przykład ze Stawropolem (6,3%) i z Wołgogradem (6,6%), okaże się, że wydatki na rolnictwo na Białorusi są znacznie większe (8%).

Wydatki budżetowe na rolnictwo, w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych, są istotnie wyższe niż w innych krajach WNP, takich jak Rosja i Ukraina, w innych krajach rozwijających się, takich jak Meksyk i Turcja, oraz w krajach przemysłowo rozwiniętych, takich jak Australia, Kanada i Nowa Zelandia (tab. 2), jednak mniejsze niż w wielu innych krajach OECD.

Tabela 2. Wsparcie budżetowe rolnictwa w przeliczeniu na 1 ha użytków rolnych w wybranych krajach w latach 2004–2007 [USD/ha]

Kraj	2004 r.	2005 r.	2006 r.	2007 r.
Japonia	3416	3134	2931	3463
Szwajcaria	2028	2005	1974	2087
UE-15	583	585	616	657
UE-27	472	479	514	556
USA	219	234	224	214
Turcja	69	100	133	168
Kanada	76	91	86	102
Meksyk	36	44	46	52
Rosja	16	18	bd.	bd.
Ukraina	36	46	bd.	bd.
Nowa Zelandia	11	14	12	14
Białoruś	103	127	180	226

bd. – brak danych.

Źródło: opracowanie własne na podstawie Rocznika Statystycznego UE (2009).

W 2007 roku wskaźnik dla Białorusi sięgający 226 dolarów USA na 1 ha przewyższał odpowiednią wartość dla USA, wynoszącą 214 dolarów USA na 1 ha, oraz był jedynie o około 20% niższy niż podobny wskaźnik dla 12 nowych krajów członkowskich UE wynoszący 272 dolarów USA na 1 ha. Jedynie w krajach UE-15, Japonii i Szwajcarii wsparcie budżetowe dla rolnictwa, w przeliczeniu na 1 ha, znacznie przekracza wsparcie na Białorusi. Niemniej jednak duże oraz konsekwentnie wzrastające wsparcie w UE nie jest obecnie związane z wielkością produkcji rolnej na tych użytkach. W 2007 roku do tej kategorii zaliczono 57% wydatków budżetowych UE (w porównaniu z 12,4% na Białorusi). Wybrane kra-

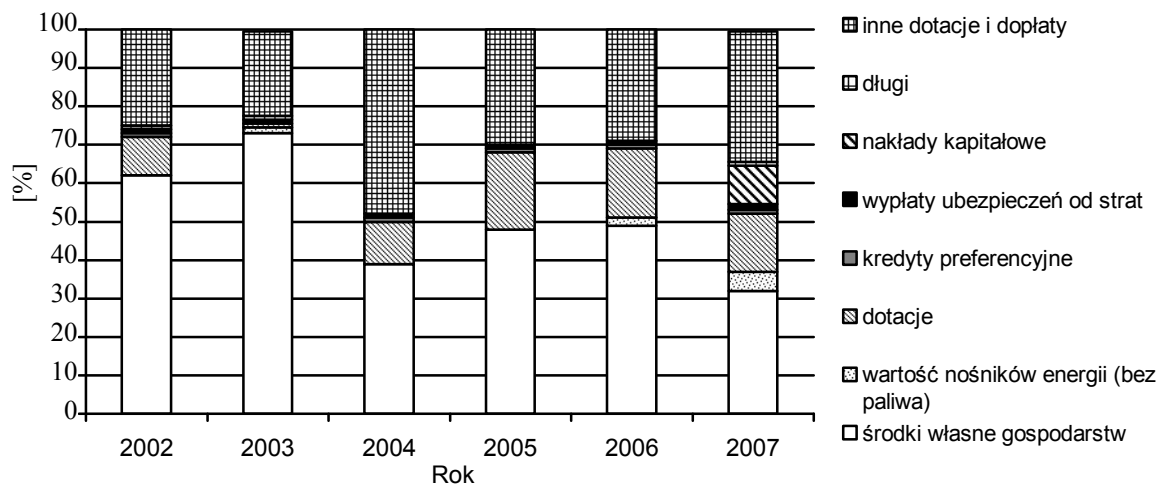
je z wysokim poziomem dochodów, w których sektor rolniczy nie jest duży, takie jak Japonia i Szwajcaria, mogą pozwolić sobie na bardzo duże wsparcie (w przeliczeniu na 1 ha). Jednak, biorąc pod uwagę istotne różnice między strukturą agromą i relatywną wielkością sektora rolniczego oraz ogólnym potencjałem gospodarki, systemy wsparcia dla rolnictwa w tych krajach tylko w ograniczonym stopniu mogą służyć za wzór dla polityki rolnej Białorusi.

Mimo że wielkość produkcji globalnej rolnictwa i rolniczego PKB wzrastała w okresie po 2000 roku, wsparcie budżetowe dla tego sektora wzrastało w zdecydowanie szybszym tempie. Podczas gdy indeksowana wartość produkcji globalnej rolnictwa i realny PKB rolnictwa zwiększyły się odpowiednio o 39% i 48% od 2000 do 2007 roku, same tylko wydatki skonsolidowanego budżetu na rolnictwo (tj. bez uwzględnienia ulg podatkowych) wzrosły realnie o 203% (Bank Światowy... 2008). Mimo że udział rolnictwa w PKB zmniejszył się z 12,1% w 2000 roku do 10,5% w 2007 roku, wydatki budżetowe na rolnictwo nadal wzrastały w wymiarze bezwzględny i pozostawały w przybliżeniu na poziomie 9% skonsolidowanego budżetu państwa. W okresie od 2005 do 2007 roku zarówno wartość produkcji globalnej rolnictwa, jak i wartość rolniczego PKB wzrosły (w wyrażeniu nominalnym) o około 40%, jednak wydatki budżetowe na rolnictwo zwiększyły się o 74%, a łączne wsparcie budżetowe uwzględniające ulgi podatkowe – o 62%.

Udział wydatków na środki produkcji dla producentów rolnych i wsparcie cenowe dla największych przedsiębiorstw rolnych w łącznym wsparciu budżetowym zmalał z 68 do 54%, natomiast około połowy wszystkich wydatków budżetowych nadal kieruje się na pokrycie bieżących wydatków gospodarstw. Jedynie w 2007 roku na nakłady kapitałowe przypadła znaczna część wydatków z budżetu państwa na rolnictwo (rys. 1), czego wpływ na wydajność prawdopodobnie będzie można zauważyć w następnych latach.

Przynajmniej dwie trzecie wsparcia budżetowego dla rolnictwa na Białorusi realizowane jest za pośrednictwem instrumentów, które są uznawane za instrumenty zakłócające warunki handlu i zaliczane do „żółtego koszyka” w terminologii WTO. W ramach WTO w stosunku do instrumentów „żółtego koszyka” przyjmowane są zobowiązania dotyczące ich ograniczenia, ponieważ wywołują one zakłócenia warunków produkcji i handlu. Wsparcie cenowe oraz subwencjonowanie środków produkcji są to typowe przykłady instrumentów „żółtego koszyka”. Z kolei za instrumenty „zielonego koszyka” uważa się instrumenty wsparcia krajowych producentów rolnych, które nie zakłócają lub które wywołują co najmniej minimalne zakłócenia warunków handlu lub produkcji. Dlatego odnośnie do tych instrumentów nie przyjmowane są zobowiązania dotyczące ich ograniczenia. Należy tu wspomnieć, że sporna pozostaje kwestia, czy jakakolwiek polityka może w ogóle nie wywoływać zakłóceń. Wskutek tego różnice między instrumentami „żółtego i zielonego koszyka” nie zawsze są wystarczająco wyraźne (Blandford i Josling 2007).

Na Białorusi udział instrumentów „zielonego koszyka” nieco zmalał – z 11% w 2005 roku do 9% w 2009 roku. Większa część państwowego wsparcia dla gospodarstw nadal ma formę zaopatrzenia w środki produkcji. Niemniej jednak w latach od 2002 do 2007 roku charakter tej pomocy istotnie się zmienił. Udział zaopatrzenia w środki produkcji zmniejszył się z ponad 60% do około 30% w 2007 roku. Wzrosło natomiast znaczenie bezpośrednich inwestycji i dopłat do cen (rys. 1).

Rys. 1. Dotacje i inne transfery finansowe dla dużych przedsiębiorstw rolnych, przyznawane w ramach wsparcia budżetowego w 2007 r.

Źródło: obliczenia własne na podstawie Rocznika Statystycznego Republiki Białoruś (2010).

Różnice między instrumentami „zielonego koszyka” a instrumentami „żółtego koszyka” są ważne ze względu na zamiar Białorusi przyłączenia się do WTO. Niemniej jednak w negocjacjach dotyczących przyłączenia się do WTO istotny jest poziom zakłóceń wywołanych przez takie instrumenty, a nie udział państwowych wydatków na te instrumenty (dlatego zwiększenie liczby instrumentów „zielonego koszyka” poprzez dołączenie instrumentów nieodnoszących się bezpośrednio do rolnictwa, w celu stworzenia pozorów ograniczenia części wydatków na instrumenty zakłócające warunki handlu w łącznych wydatkach państwowych, może nie być istotne).

Państwowy program odrodzenia i rozwoju wsi na lata 2005–2010 zawiera (w ramach pierwszego celu) wiele instrumentów, które na ogół pomagają producentom rolnym (i pozostałym mieszkańcom wsi); jest to na przykład finansowanie opieki zdrowotnej i szkół wiejskich. Mimo że wydatki te rzeczywiście oddziałują na rolnictwo, nie odnoszą się bezpośrednio do rolnictwa. Mimo że w negocjacjach dotyczących przystąpienia do WTO ważny jest zakres (i wpływ) instrumentów „żółtego koszyka”, podział wydatków rządowych między instrumenty „żółtego koszyka” i instrumenty „zielonego koszyka” wskazuje na priorytety polityki rządu i rozbieżności pomiędzy wsparciem a ingerencją. Jeśli weźmie się pod uwagę wszystkie kraje, które przekazały do WTO swoje instrumenty „zielonego koszyka”, to udział instrumentów „zielonego koszyka” we wsparciu w ramach „żółtego koszyka” i „zielonego koszyka”, ujętych razem, wzrósł z 50% w połowie lat dziewięćdziesiątych do około 70% w 2003 roku. W szczególności w krajach UE udział ten wzrósł z mniej niż 30% do prawie 50%. Duży udział instrumentów „żółtego koszyka” w budżecie Białorusi oraz istotne zakłócenia przez nie wywoływane wskazują na to, że Białoruś będzie musiała zrewidować charakter i strukturę swojego wsparcia państwowego dla rolnictwa, jeśli chce zapewnić zgodność między aktualnym wsparciem dla producentów rolnych a ogólnie przyjętą praktyką krajów członkowskich WTO.

W ostatnich latach wzrosło znaczenie budżetów terenowych w udzielaniu państwowego wsparcia dla rolnictwa. Podstawowymi źródłami wydatków budżetowych są: budżet krajowy, fundusz wsparcia producentów rolnych oraz budżety organów władzy terenowej. W latach

od 2005 do 2007 roku wydatki budżetów terenowych wzrosły powyżej 200%, podczas gdy wydatki budżetu krajowego – o około 32%, a funduszu wsparcia producentów rolnych – o 50%. Zwiększenie wydatków budżetów terenowych na rolnictwo w 2007 roku związane było przeważnie z umorzeniem długów, finansowanym ze środków budżetów terenowych. Udział instrumentów „żółtego” i „zielonego” koszyka zmienia się w zależności od źródła finansowania wydatków. Ponad połowę wydatków budżetu krajowego przeznaczają się na instrumenty „zielonego koszyka”, w szczególności na pomoc dotyczącą zwiększenia jakości gleb. Natomiast wydatki na instrumenty „żółtego koszyka” przeważają w wydatkach finansowanych ze środków funduszu wsparcia producentów rolnych oraz budżetów terenowych.

Na poziomie zagregowanym podział wsparcia budżetowego pomiędzy gospodarstwa towarowe na Białorusi jest stosunkowo równomierny. W rozpatrywanym okresie 50% gospodarstw towarowych, które otrzymują najmniejsze wsparcie budżetowe, otrzymało 18–23% ogólnej wielkości takiego wsparcia. Odpowiednio 50% gospodarstw, które otrzymują największe wsparcie, otrzymało 77–82%. Mimo że jest to podział nierównomierny, nie jest on aż tak nierównomierny jak stosunek 20/80, który często jest przytaczany przy opisie subwencjonowania gospodarstw w UE (20% gospodarstw otrzymuje około 80% subwencji), lub stosunek 7/75, który opisuje wsparcie budżetowe dla producentów produkcji zwierzęcej na Ukrainie.

Gospodarstwa charakteryzujące się stosunkowo niskimi dochodami prawdopodobnie korzystają z ulg przy podziale subwencji. Mniejsze gospodarstwa, charakteryzujące się 20% dochodów, otrzymują razem około 35% wszystkich subwencji, natomiast 28 największych gospodarstw, charakteryzujących się 20% dochodów, otrzymuje tylko około 7% wszystkich subwencji przyznawanych dużym producentom rolnym.

PODSUMOWANIE

Udział wsparcia budżetowego białoruskiego rolnictwa sięga 9% wydatków całego budżetu kraju. To znacznie więcej aniżeli w innych państwach regionu (Wspólnota Niepodległych Państw), przy czym należy podkreślić, że wskaźnik ten zwiększa się szybciej niż następuje wzrost wielkości produkcji brutto rolnictwa i jego wartości dodanej. A w przypadku, gdy produkcja subsydiowanych towarów jest eksportowana, znaczna część wsparcia rządowego w formie dotacji dla rolnictwa jest *de facto* wsparciem dla kraju importera.

Wsparcie budżetowe dla producentów rolnych jest realizowane w formie wydatków budżetowych finansowanych z budżetu państwa, państwowych funduszy docelowych, budżetów lokalnych, ulg i zwolnień podatkowych. Do wydatków budżetowych należą wszelkie wypłaty realizowane przez państwo na rzecz producentów rolnych lub dostawców środków produkcji rolnej i przetwórców produktów rolnych. Biorąc pod uwagę dominującą pozycję państwa pod względem własności aktywów rolniczych i zarządzania gospodarstwami, wydatki budżetowe państwa za pośrednictwem instrumentów bezpośredniego wsparcia produkcji rolnej są stałym źródłem zasilania budżetów dużych przedsiębiorstw rolnych i w związku z tym mogą być rozpatrywane jako „transfery budżetowe”. Jednak z ekonomicznego punktu widzenia płatności te traktowane jako subwencje dla przedsiębiorstw rolnych. Ocena wpływu pozabudżetowych instrumentów regulacyjnych na dochody nie jest przeprowadzana, w związku z czym nie są one włączone do tej kategorii wsparcia. Wsparcie ze środków budżetu państwa można łatwo

udokumentować, natomiast trudno jest określić ilościowo wielkość ulg podatkowych (jako niedobór państwa dotyczący dochodów podatkowych).

Jak podkreślono w artykule, duży udział instrumentów „żółtego koszyka” w budżecie Białorusi oraz istotne zakłócenia przez nie wywoływane wskazuje na to, że Białoruś będzie musiała zrewidować charakter i strukturę swojego wsparcia państwowego dla rolnictwa, jeśli chce zapewnić zgodność między aktualnym wsparciem dla producentów rolnych a ogólnie przyjętą praktyką krajów członkowskich WTO.

Biorąc pod uwagę globalny kryzys gospodarczy i związane z tym ograniczenia budżetowe, należy stwierdzić, że obecna struktura wsparcia rolnictwa w dłuższej perspektywie może być utrzymana tylko kosztem innych wydatków budżetowych. To z kolei może okazać się niekorzystne dla obecnych władz ze społeczno-politycznego punktu widzenia. W związku z tym jest bardzo prawdopodobne, że w nowych programach rozwoju rolnictwa białoruskiego rząd będzie ograniczał poziom wsparcia budżetowego dla rolnictwa i stopniowo decydował się na wprowadzanie elementów wolnorynkowych związanych z produkcją i sprzedażą towarów rolnych.

PIŚMIENNICTWO

- Bank Światowy. Belarus – Country assistance strategy.** 2008. Minsk, Regional Office of World Bank.
- Blandford D., Josling T.** 2009. Greenhouse gas reduction policies and agriculture. Geneva, International Centre for Trade and Sustainable Development.
- Państwowy Program Odrodzenia i Rozwoju Wsi.** 2005. Mińsk, Instytut Ekonomiki, Białoruska Akademia Nauk.
- Rocznik Statystyczny Republiki Białoruś.** 2010. Mińsk, Główny Urząd Statystyczny.
- Roczniki Statystyczne UE.** 2009. Brussels, Eurostat.
- Rozporządzenie Ministerstwa Rolnictwa i Gospodarki Żywnościowej Republiki Białoruś nr 03-4-8/6553 z dnia 2 lipca 2008 roku.** DzU. z 2008 r., nr 44.
- Statistical information.** 2009. Paris, Organization for Economic Co-operation and Development (OECD).
- The Statistical Office of the European Communities.** 2009. Brussels, Eurostat.